

Вячеслав Липинський – відновитель державної ідеології України

Осип Назарук

1926

Exported from Wikisource on 12/17/17

Др. ОСИП НАЗРУК

Вячеслав Липинський

ВІДНОВИТЕЛЬ ДЕРЖАВНОЇ ІДЕОЛОГІЇ УКРАЇНИ

і

ПРО МОНАРХІЗМ

Український і Французький

Шікаго, Ілл. — 1926.

сторінка

Накладом Головної Централі „Січей” в Америці й

Канаді.

З СІЧОВОЇ ДРУКАРНІ
2406 W. Chicago Avenue Chicago, Ill.
U. S. A.

сторінка

Вячеслав Липинський

ВІДНОВИТЕЛЬ ДЕРЖАВНОЇ ІДЕОЛОГІЇ
УКРАЇНИ.

Українське письменство і публичне життя взагалі ніколи не визначалося бажанням, пізнати своїх провідних людей. Ми досі не маємо ні одної докладної життєписі ні одного з наших діячів— за тисячу літ нашої історії! І се одна з головних причин, чому у нас можуть колотити народом усякі людиці зпід темної зьвізди та робити страшне замішане „іменем народа”. Якраз тому панує у нас такий хаос, якого нема у жадного иньшого народу на світі. У нас ніхто не знає, хто є ті аноніми (безіменні людиці), котрі в газетах лають всіх і вся тай кажуть, що „заступають інтереси народні”. Звідки ті людиці? Де, коли й чого вони навчилися? Де і яку службу виконували? Де практику відбували? Що досі зробили? Ніхто

навіть не думає про те. Наш загал привик казати: „Але всипала (та або ся) газета!” А хто в тій газеті „сипав” і „сипле”? Що він іще вчора робив? Де був? Що бачив? Що зробив? Про се ніхто не знає й навіть не питає. Темрява і темнота, в якій ревуть аноніми і псевдоніми.

Доки так буде й доки бодай розумніші одиниці не уважатимуть своїм обов'язком, довідатися докладно про життя і підготовку тих, котрі пишуть, говорять і хочуть провадити народ, — поти ми з хаосу й замішання не вийдемо.

Виходячи з того становища, що для оцінки праці кожного треба знати ціле його життя, подаємо тут життєпис дійсного члена нашої Академії Наук — Наукового Товариства імени Шевченка, Вячеслава Липинського, відновителя державної ідеології української землі та її народу. Дані до сеї життєписі взяли ми вже давно з біографічних даних, котрі є в актах Наукового Товариства ім. Шевченка й доповнили їх новими на підставі того, що появилось у пресі.

I.

Вячеслав Липинський, син Казимира і Кляри з Рокицьких, уродився 5 (17 ст. ст.) квітня 1882 р. в селі Затурці, Володимирського повіта, на Волині. Вячеслав Липинський учився в гімназіях у Житомирі й Луцьку на Волині та в Києві, де і скінчив гімназію. У війську служив при кавалерії, в драгунському Рижському полку, що був стаціонований у Крем'янці, на Волині. Опісля студіював агрономію й історію в університеті краківському, де студіювало багато визначних Українців, як нпр. наш славний письменник Василь Стефаник. Історичні й соціальні студії продовжував Липинський ще за границею, в Женеві (у Швейцарії). Скінчивши університетські науки, пішов працювати на ріллю в Уманщині на Великій Україні, де мав одідичене по батьках господарство в Русалівських Чагарах. Там господарив аж до великої війни.

II.

В день вибуху світової війни, як офіцер кавалерії був Липинський покликаний до 4-го драгунського Новотроїцько-Екатиринославського полку. В тім полку, у другій російській армії генерала Самсонова, відбув Липинський східно-прусську кампанію. Через тяжку недугу був перенесений у кінні резерви, стаціонановані зразу в Дубні й Острозі, на Волині, потому на лівобережній Україні, в Полтаві. Там прослужив Липинський при війську аж до кінця війни й вибуху революції.

III.

Коли вибухла революція, Липинський зараз взяв участь у формуванню кінного війська для Української Держави ще за Центральної Ради й разом з інженіром Шеметом та иньшими організував хліборобів на Полтавщині. В першій книжці „Хліборобської України”, на сторони 10., описує Липинський, що се були найщасливіші хвилини його життя, коли він побачив чудовий синьо-жовтий штандарт над українським кінним військом — тим більше, що се військо мало не тільки чудовий прапор і прекрасних коней, але також дух у нім був такий, що большевицька пропаганда, яка вже тоді йшла по цілій Україні, обіцяючи „рай” а викликаючи розвал, — не мала доступу до того війська. На основі однодушної постанови наших солдатів, вислано Вячеслава Липинського як делегата до Київа, до нашого Генерального Секретаря для військових справ, з рапортом, що в Полтаві з'організовано український кінний відділ і з просьбою, затвердити ту частину як військо Української Держави, дати тій частині імя та дозволити набирати більше кінне військо. В Київі застав Липинський нечуваний хаос, який робила таки сама Центральна Рада та її уряд. Одні члени тої ради кричали, що не треба нам ніякого мілітаризму, бо „нарід нас оборонить”, иньші знов робили „мілітаризм” в той спосіб, що тисячами роздавали дозволи своїм приятелям і родичам на „формоване” ріжних-преріжних „загонів”, які ніколи не були сформовані. Липинський ходив від Анни до Каяфи, предкладав ріжним ад'ютантам усякі вимагані папери, а затвердження вже готового, прекрасного війська таки — не одержав, бо не належав до демагогів з тих партій, що обіцяли „рай” на землі. Як чоловік здисциплінований не міг Липинський зважитися, виступити проти волі вже існуючого українського уряду Центральної Ради. Рада була ще тоді противна самостійности української держави, бо уважала самостійність небезпечним для революції „сепаратизмом” (гл. Винниченка: „Відроджене Нації, том I., ст. 43 — 44). А що Липинський був уже тоді за самостійністю, ожож наші демагоги, що тоді були при владі, не хотіли дати

Липинському навіть затвердження вже з'організованого війська.

IV.

Так Центральна Рада й її „уряд” уряджували розбиття своєї власної військової сили, котра могла б була обстояти свою державу. Не дивота, що нарешті українські хлібороби, котрі не могли довше дивитися на таке шкідливе безголове, зїхалися до Києва і проголосили Голову, традиційного Гетьмана всієї України. Як добре орієнтувався наш Гетьман у вартості людей і в тім, на яке місце кого поставити, видно також по тім, що Вячеслава Липинського зараз іменував послом Української Держави при уряді Австро-Угорщини у Відні (Австро-Угорщина була ще тоді велика й могутна держава, тому треба було Україні мати в ній посла, що добре знав і свою Україну і ту державу, до котрої був призначений як посол та вмів багато інших річей потрібних послови у великій державі, передовсім чужі мови. У Відні Липинський іменем Українського Гетьманського Уряду обміняв з представниками Німеччини, Болгарії й Туреччини ратифікаційні грамоти Берестейського мира, підписані Гетьманом всієї України й Монархами тих трох держав. Одночасно не міг обміняти ратифікаційних грамот з Австро-Угорщиною тому, бо уряд Австро-Угорщини провадив прихильну Полякам політику і не хотів додержати тайного пункту Берестейського договору у справі нашої Східної Галичини. А Липинський іменем Гетьманського Уряду не видав з рук Гетьманського документу і не прийняв австрійського, поки Австрія не згодилася у справі Східної Галичини на те, чого хотів наш Гетьманський Уряд. По довгім опорі австрійського уряду нарешті Австро-Угорщина згодилася виконати і той пункт у справі Східної Галичини. Але тимчасом наше роз'агітоване руйніниками військо підняло бунт проти Гетьмана — і з Австро-Угорщиною таки не прийшло до обміни готових уже ратифікаційних грамот, бо не було вже Голови нашої Держави, в імени котрої можна було обміняти ті документи. Упав Гетьманський Уряд. Упала й давня Австро-Угорщина.

V.

На Україні настала страшна своїм хаосом петлюрівщина. Але Вячеслав Липинський, хоч знав ціну петлюрівському хаосови, — не покинув відразу своєї служби, щоб не закидали йому, що перестав служити державі, коли иньша струя взяла верх, а не та, котрої він хотів. Липинський виразно зазначив, що він монархіст і гетьманець та служив дальше при республіканським уряді (так, як

опісля зробив се німецький генерал Гінденбург, що хоч монархіст, дався вибрати президентом республіки, щоб послужити державі свого народу). Аж коли петлюрівський уряд зачав у страшний спосіб компромітувати українську державу в нутрі і перед чужими народами, — висилаючи у світ „посольства”, зложені з людей, котрі навіть „добрийдень” не вміли сказати в ніякій чужій мові і робили скандали по столицях світа, — тоді Липинський подався до димісії, бачучи вже виразно, що крім компромітації нічого Петлюра зробити не вміє. Здоровле Липинського від давна було лихе (він хорий на тяжку грудну недугу). Отож перенісся він у маленьку місцевість в Альпейських Горах, де живе від тоді в дуже скромних відносинах, безнастанно працюючи над витворенем ясної державної ідеології для українського народу. В тім глухім закутку, між лісами, написав і зредагував Липинський п'ять великих томів „Хліборобської України”, найлучшого видавництва, яке Українці колинебудь мали. Яку повагу виробив собі Липинський між представниками чужих народів і держав у часі, як був послом української держави, — видно по тім, що коли він уже не був послом, чужі послы й конзулі дальше зверталися до нього по опінію, коли у них старалися Українці віза і т.п. Бо чужинці скоро зміркували вартість людей.

VI.

Ні посольська праця ні п'ять великих томів „Хліборобської України” не було першою роботою Вячеслава Липинського для українського народу. Липинський розпочав свою працю для української справи в дуже позитивнім напрямі ще як молоденький ученик Київської гімназії. А розпочав ту працю в польській гімназіяльній організації у Києві. Вона складалася з самих римо-католиків. Липинський, хоч також римо-католик одначе домагався від тої організації римо-кат. молоді, щоб вона обєдналася з православною українською молодю в одну, територіяльну організацію. Коли більшість римо-католиків не хотіла на се пристати, бо уважала себе „польською”, Липинський, хоч був ще тоді молодим хлопцем, твердо став на тім, що хто вродився на Україні, той має бути Українцем і без огляду на те, якої він віри, має обєднатися з иньшими синами тої землі. Прийшло до острого спору і Липинський та його однодумці вийшли з тої організації та прилучилися до української гімназіяльної громади в Києві. В краківському університеті належав В. Липинський до Української Академічної Громади і працював над позисканем для нашого народу тих студентів, що походили з України й були римо-католиками.

VII.

Письменницьку працю розпочав В. Липинський маючи літ, 26, а саме в році 1908 у київському українському дневнику „Рада” й історичною студією про Данила Братковського, напечатаною в р. 1909 у львівському „Літературно-Науковім Вістнику”. Вже в тім часі хорував В. Липинський на груди і лічився в Закопанім разом з нашим письменником В. Доманицьким, котрий також походив з Великої України. Доманицький спонукав і заохотив Липинського, щоб розпочав оповіщувати друком історичні матеряли і замітки, які Липинський зібрав ще в часі своїх університетських студій. В тім (1909) році появилася друком перша окрема праця В. Липинського п.з.: „Лицарство на Україні, його участь у життю українського народу на тлі його історії”. Праця та, надзвичайно цікава і цінна, відразу звернула на себе загальну увагу. Се праця не тільки історична, але вона має також велику пропагандистичну вартість: у тій праці, уложеній на основі студій совісним трудом, доказує Вячеслав Липинський старим, культурним, спольщеним родам на Україні, що батьки і прадіди їх проливали колись кров свою в обороні української держави і тим закликає їх потомків, щоб вертали на службу українському народови. Щоб та праця лекше дісталася у спольщені доми на Українській землі, написав її Липинський по польськи так, як колись наш дуже талановитий полеміст, вихований у німецьких університетах Мелетій Смотрицький в р. 1610 видав в обороні нашої східної церкви й народу свій великий твір „Тренос або лямент” — у польській мові, взиваючи наші старі роди, культурні роди, щоб вертали до свого народу. Книжка В. Липинського про „Лицарство на Україні повсталася з викладів (лекцій), які Липинський виголосив наперед устно перед спольщеною шляхтою у трьох містах на Вел. Україні: в Умані, в Києві і в Луцьку. Справді віщим духом предсказав Липинський уже тоді, що коли наші спольщені (і змосковціні) роди на Україні не вернуть до українського народу і не попрацюють щиро над його відродженням, то прийде до нової руїни, яка страшенно відібеться на всім українським народі і на тій культурній верстві, котра покинула свій нарід. Праця Липинського не остала без наслідків. Він мав одностумців, котрі почали в Києві видавати „Пшегльонд Крайови” (в р. 1909) в польській мові, щоб позискувати для української ідеї спольщене на Правобережю лецарство наше. Той орган прекрасно редагував В. Липинський разом з Богданом Ярошевським.

VIII.

Витревало віддавався В. Липинський дальше науковим і архівально-історичним студіям: на основі таких студій появилася під його редакцією в р. 1912. великий збірник праць „З Історії України”, також по польськи — в тій самій цілі. В тім великім збірнику появилися отсі праці Липинського: 1. „Назви Русь і Україна та

їх історичне значінне”. — 2. „Еха минувшини (з історії хліборобської верстви 16 і 17 століть). — 3. „Ст. Мих. Кричевський” (се велика монографія історії Гетьманованя Богдана Хмельницького). — 4. „Дві хвили з історії пореволюційної України” (то значить: України по революції за Богдана; сю працю видав Липинський також окремо в Українській мові, основно її обробивши, п. з. „Україна на переломі”; се найлучша праця про часи Хмельницького, яка єсть не тільки в науці українській, але і в російській та польській). — 5. „Документи руїни”. — 6. „Богдановим Шляхом”. — 7. „Промова Самуїла Зорки на похороні Богдана Хмельницького”.

IX.

Рівночасно працював В. Липинський також у нашій Академії Наук, в Науковім Товаристві імени Шевченка у Львові та помістив у його виданнях („Записках”) дві цінні праці, оперті на архівальних жерелах, п. з.: „Генерал артилерії Великого Князівства Руського. З архіва Немиричів” (1909) і „Аріяньський соймик у Киселині на Волині в маю 1638 р. Причинок до історії аріяньства на Україні” (1910 р.) — і ріжні рецензії на наукові праці в „Записках Наук. Тов. ім. Шевченка” та в „Літературно-науковім Вістнику. На основі всіх тих праць наша Академія Наук, Наукове Товариство імени Шевченка вибрало Вячеслава Липинського своїм дійсним членом ще перед великою війною.

X.

Поруч праць наукових проявив В. Липинський також свій першорядний публіцистичний таланти під псевдонімом В. Правобережець у київській „Раді” і львівськім „Літературно-Науковім Вістнику”. Всі праці Липинського, разом видані, далиб кілька великих томів, якими він надзвичайно збогатив і оживив українську науку та поглибив і поширив українську національну свідомість взагалі.

XI.

Крім того брав Липинський участь у праці наших передвоєнних емігрантів з Великої України, котрі перебували головно в Галичині, особливо в нарадах, які відбувалися у Львові в р. 1911 і яких пізнішим наслідком був з'організований підчас світової війни „Союз визволення України”. Той союз багато положив праці

в інформованню всіх європейських держав і народів про українську справу, видав у чужих мовах українську Історію (Грушевського) та Географію України (Рудницького) і багато інших видань.

ХІІ.

Вячеслав Липинський від часів своєї ранньої молодости пропагував ідею незалежної української державности. Ту ідею все опирав на хліборобській верстві, найсильнішій на Україні. Щоб усю ту верству усвідомити і спонукати до одностайного виступу в ім'я самостійної україн. держави, писав Липинський і по українськи і по польськи, бажаючи притягнути до української державної справи також дуже численні але спольщені роди на Правобережній Україні. Знаючи основно всю минувшину України та її теперішні відносини, знав Липинський також те, що українські інтелігенти, які політикували в Центральній Раді, ніякої реальної української держави не то сотворити, але навіть удержати не в силі. Мимо того як добрий син своєї землі хотів послужити Україні і за Центральної Рани, даючи їй готове військо і за „уряду” Петлюри, продовжуючи свою посольську працю поки міг. Ні разу ніколи не накликавав до бунту проти жадного українського уряду. А все працював для тої української держави, навіть тоді, коли не мав надії, щоб хаотики до чогось довели. За одного тільки уряду — Гетьманського, котрий згідно видвигнула вся хліборобська верства України, для підготовки котрої Липинський не мало напрацювався, — бачив він реальну Українську Державу. Але не Росія і не Польща, тільки таки наші амбітники й руйнічники не дали встояти тій одинокій, реальній, Українській Державі Гетьманській. Розвалили її.

ХІІІ.

Та Липинський не утратив надії на те, що український нарід таки має розум, хоч як розбивають його руйнічники. На чужій землі, в німецьких горах живучи як правдивий пустельник, — розпочав той син нашої землі нову, дуже велику працю. Такої великої праці, яку виконав Липинський для нашого народу на чужині, не було досі в українським письменстві. Та праця зібрана в п'ятих томах видавництва, котре називається „Хліборобська Україна”. Се праця значіння не тільки українського, але європейського. Колись та праця Липинського буде переложена на всі культурні мови. І чужі учені будуть дивуватися, що у нас, у недержавного народу, появилвся такий ум, котрий літами наперед предвидів докладно розвиток подій не тільки на своїй Батьківщині, Україні, але й у

широкім світі.

XIV.

І тут за морем напечатав Липинський одну свою працю. Вона називається „Релігія і церква в історії України”. Се Відповіді на різні питання, поставлені Липинському з Канади, де наш нарід страшенно роз'їдений релігійною боротьбою і сектами. Сміло можна сказати, що в нашім письменстві, в котрім єсть безліч праць про релігійні й церковні справи, — нема ні одної, котра своєю вартістю могла б рівнатися з сею працею В. Липинського. Вона була печатана в філадельфійській „Америці”, в р. 1924. Розуміється у нас знайшлося ледви кілька одиниць, котрі відчули глибину тої праці, що виглядала дуже скромно.

Липинський — се земляк другого сучасного письменника, котрого видала наша волинська земля, а саме Йосифа Конрада, найбільшого англійського письменника, що описував жите на морях і морських побережах. Він таксамо як Липинський уродився на нашій Волині і таксамо в селі (Деребчинці) і в тій самій суспільній верстві, що Липинський. І таксамо як Липинський за молоденьких літ розставив з польською культурою. Тільки Йосиф Конрад пішов зі своєї Волині працювати на захід, до Англійців. А Липинський пішов на схід, на Уманьщину, в глибину України й посвятив працю свого життя Українцям, бо уважав себе як син української землі — Українцем. Йосиф Конрад почав працювати для Англійців уже в пізнім віці — і ще перед смертю діждався, що критика 200 мільонів говорячих по англійськи людей признала його найбільшим сучасним письменником Англії. Праця Липинського очевидно більша і тяжша від великої праці Конрада. Але між Українцями — тільки кілька світлих одиниць відозвалося досі прихильно про працю Липинського. Загал наш майже нічого не знає про Липинського і його працю. А є й такі, що крепко лають його, навіть не знаючи.

Одначе будучність, може вже й недалеко оцінить діла наших обидвох працівників Волянців. І скаже про працю нашого пустельника з Райхенав в Альпейських Горах: „У праці Вячеслава Липинського Український Нарід знайшов себе, знайшов свій розум і знайшов свою ціль-ідею — знайшов по сімох віках своєї розтічи і блуканини свого духа.”

Таке єсть для нас значінне **Вячеслава Липинського і його праці.**

Що таке Монарх?

Або: ЧИ ХОЧЕТЕ МАТИ СВОЮ ДЕРЖАВУ?

„Де зачинається шуканє правди, там все
зачинається життє.

Як тільки кінчиться шуканє правди, кінчиться життє“.

Джон Рескін.

ВСТУП.

Устрій людства, вдарений великою війною, очевидно хитається. Се бачать державні мужі великих народів. Англійський премієр сказав недавно, що найгірші наслідки війни ще не зачали показуватися. Се значить, що дотеперішний порядок може бути навіть розвалений. Що буде дальше? Большевизм уже збанкрутував ідейно і практично. А се значить, що не він укріпить новий лад. Т. зв. „демократія” розкладається скрізь. Американська преса постійно пише про страшну корупцію (зіпсуттє), що розкладає всі республіки без виїмку. Супроти того всі думаючі люде всіх народів шукають чогось нового й постійного, чогось такого, що моглиби спинити розклад держав і культури. Се „нове” мусить очевидно виростати у кожного народу з того, що кождий здібний до життя нарід уже мав. З того, що „має бути”, не виросте ніщо, бо що „має бути”, се фантазія, пуста видумка.

Шукаємо й ми виходу з упадку для свого народу. Своєї ідеї нікому не накидаємо тому, що ідеї взагалі накинути не можна бо ідея полягає на щирім, внутрішнім переконаню. Ми оповіщуємо свою конкретну ідею й кажемо: „Хто думає,

що має лучшу, нехай оповістить ту лучшу. Нехай покаже їй та нехай скаже, хто і як мавби ту „лучшу” ідею не тільки репрезентувати, але й виконати”.

Наша ідея се не старий монархізм, котрий упав і дальше паде. Наша ідея се й не старе, виборне Гетьманство. Наша ідея нова, але виросла з досвідів давної та з найновішої страшної практики, котру за нашої пам'яті переживає український нарід. На тій основі шукаємо життєвої правди свого народу. А хто шукає, той знаходить. І те, що знайшло наше покоління, представляємо тут щиро і приступно думаючим одиницям з нашого народу. Представляємо тим, котрі вже самі додумалися, що з пустого крику про „повну” свободу може бути тільки—повна руїна.

I.

Сю статтю пишемо спеціально для нашого робучого народу. Для селян, тяжко здираних і мучених окупантами, що збіглися на нашу землю. Пишемо для наших робітників, котрих окупанти дурять чужими брошурками. Пишемо для тих бідних скитальців, що в широкім світі не мають ніде опіки, не мають ні одного свого конзуляту, а мусять іти до чужих. Пишемо і кажемо: Перечитайте се уважно до кінця, роздумайте своїм розумом і відчувайте своїм змученим серцем.

II.

Український нарід до кінця світа не буде мати своєї держави,

коли даліше буде слухати руїників і ріжних кандидатів на панів президентів та їх агітаторів. Бо кождий український президент скорше або пізнійше підпишеся ворогови. Зробить се навіть найлучший український президент—з тої простої причини, що наша земля за велика і занадто оточена ворогами: тому правління нею не під силу ніякому президентови. Правда,—є ще більші краї, в котрих якомсь правлять президенти. Але там се можливе тому, бо там президенти одержали по своїм монархічних урядах все готове: своїм урядників, свою поліцію, своє військо, свою почту, словом усе. Ще не було випадку, щоб денебудь президент сотворив таку велику державу, як наша, та ще до того маючи довкруги ворогів.

III.

Велику державу творить тільки родовий Монарх-Гетьман, влада котрого переходить з батька на сина. Се доказує історія всіх великих народів у всіх частях світа, всіх рас і всіх часів.

IV.

Нарід, у котрім раз появился Монарх-Гетьман, за котрим стоїть його родове право—або мусить без ніякої дискусії признати той правний Рід, або—змиршавіє і розсиплеться порохном. Перед таким народом є тільки два шляхи: або дійти до сили зі своїм правним Монархом або дійти до розкладу і смерти без Него. Инакшого шляху нема.

V.

Смертельний шлях розкладу, страшного упокорення і гниття бачить у нас кожний своїми очима. Тому про сей шлях нема потреби ні балакати, ні думати. Бо він такий очевидний, як заржавілий гріш на долони. Отож подумаймо щиро про другий шлях, який ще нам остав: про шлях сили, шлях Гетьманський. Він стоїть так ясно перед нами як біла, мурована дорога між зеленими полями. Щож треба робити, щоб наш збідований і розбитий нарід опинився на тім твердім шляху Гетьманськім?

VI.

Щоб наш побитий і розбитий та манівцями розігнаний нарід опинився на прямім і твердім шляху Гетьманськім, — треба, щоб той нарід пізнав свого правного Гетьмана-Монарха, щоб полюбив його і з повним, цілковитим довірем послужив тій самій святій справі Батьківщини, для якої працює наш правний Гетьман і Рід Його не від нині.

VII.

А якже ми можемо пізнати свого Гетьмана-Монарха, коли ми його ніколи не бачили, коли Він мусить бути великий пан, що вчився у високих школах, а ми люде і бідні і невчені. Так може подумати кожда щира людина. І добре, коли так думає. Якраз на сю її думку хочемо дати їй відповідь. Ясну, правдиву, щирю відповідь, про яку самі переконаєтеся, що вона наскрізь правдива. Правдива від голови до ніг. Бо кожда

правдива, не калікувата відповідь-думка мусить мати голову і руки і ноги, зі всіми клепками в голові і всіми ребрами у грудях всіми пальцями і иньшими кістками та кісточками.

VIII.

Що таке монарх!

Монарх се слово грецьке, зложене з двох слів: 1) „монос” (сам) і 2) „архейн” — значить „бути першим”, кермувати, правити, (а не „панувати”, як звичайно думають). Те саме значінне що „монарх” мають цілком інакші слова у ріжних народів, нпр. 1) Імператор, 2) Цісар, 3) Король, 4) Султан, 5) Шах, а у нас в давних часах 6) Князь, у новійших 7) Гетьман. Наука не відріжняє того, чи монарх мужчина, чи жінка. Се все одно. Монархічне право найперше дало рівні права жінці. Вже тисячі літ тому, коли ще жінки були скрізь невольницями, — в Монарших Родах жінка вже мала рівне і таке саме право, як мужчина. Коли у старім Єгипті монарх не мав сина, то подвійна корона Єгипту і золотий перстень монарха переходили на дочку. Монархічне право перше пошанувало жінку в управі державою.

IX.

Вже по тім однім бачите, що Монарх се не тільки Особа, але і засада або принцип. Се засада правдивої справедливосте: як мужчина має бути — то мужчина, а як жінка має бути, то жінка. Не вільно поминути жінки тому, що вона слабша і не дати їй влади, коли на неї припадає. Хочби було не знати

кілько кривих і свояків мужчин. Тут не pomoже мужчині ніяка агітація. Як має бути жінка, то жінка. Так було й у нас: наша славна Княгиня Ольга, мати Святослава завойовника, правила великою державою, як знаменита Господиня.

X.

Правдою є, що ви не бачили свого Монарха. Але таксамо правдою єсть, що нема в нашім народі навіть малої дитини, котра не бачилаб діл наших Монархів і наслідків їх діл. Бо чим є кожда українська церква, в котрій Вас хрестили і до котрої Вас занесуть колись, пращатися з сим світом, — як не ділом, що має свій початок у ділі нашого монарха Володимира Великого? Він охрестив Русь. А міг він прийняти й иншу віру, нпр. жидівську або магометанську, бо ми мали тоді за сусідів не тільки християнських Греків. Але той великий наш Монарх вибрав Христову віру. І тепер кожда наша церква, до котрої вступаєте, все одно чи вона в Європі, чи в Америці, Канаді, Бразилії або Аргентині — се тільки наслідок діла того нашого Монарха.

XI.

Та не тільки церква пригадує нам нашого монарха. Кожда буква нашого письма, котре ми тепер читаємо, се також наслідок діл наших Монархів. То вони перші разом з христовою вірою поширили і наше письменство та взагалі культуру по всіх закутках земель нашого великого народу. З тою культурою йшли: наша музика, спів, малярство, різьба, книжка словом — все, що становить нашу культуру.

ХІІ.

Коли станете перед якимсь домом, то ніхто не потребує вас запевняти, що був майстер, котрий той дім побудував. Але є багато людей, навіть таких, що уважають себе дуже розумними, а прецінь навіть до голови їм ніколи не приходить, що й наш нарід не „зробився” сам. Вправді основи всіх народів сотворила Висша Сила. Одначе се був тільки матерял — таксамо як глина, пісок, камінне, дерево се матерял до будови дому. Але як треба майстра, щоби з того матерялу повстав дім, таксамо треба було майстра, щоби з темних мас ріжних околиць і „племен” сотворити оден нарід. Тим Майстром був у кожного народу Монарх і Його Рід, Династія. Нема такого народу, якого не творилиб монархи, дідичні начальники.

ХІІІ.

Возьмім під увагу перший лучший тепер республіканський нарід: він не бувби народом, якби не мав свого Уряду, своєї землі мови своєї господарки, своєї армії й т.д. Все те з’організували скрізь на більшу міру Монархи, навіть мову вони уодностайнили в своїх урядах і війську бо без того бувби хаос і в мові. Під Монархістичним правлінням повстали перші більші шляхи й міста, навіть тут, в цілій Америці. Щойно потому можливі великі републики, коли нарід перейшов уже тверду монархістичну школу (перед Монархами були тільки дрібненькі републики по містах або дикий хаос такий як у Індіян).

XIV.

Словом усі великі народи творили і кермували та правили ними—Монархи. Гірше ніж сліпий той, хто сего не бачить. Гірше ніж глухий той, хто сего не чує. Бо про се кричить тисячі літ кожний хор кожної церкви. Він не тільки хвалить Бога, Творця всеї вселенної, але пригадує також земного Монарха, котрий упорядкував хаос диких ризунів і тим сотворив можливість культури. Великий був той день, коли на землі перший раз появилoся берло Монарха: се був знак ладу і порядку, святий знак дисципліни і справедливого суду. Се був початок трівкої цивілізації, котра щезне як дим, колиб руйніникам удалося зломити останнє берло останного Монарха. Республіки також потрібні людству, як потрібний грошеви другий бік його, як конечно відбитте пилки від стіни. Одначе всі республіки існують тільки поти, поки блищать ще берла Монархів. З хвилию, колиб упали берла, затріщать і впадуть також найміцніші фундаменти республік. І людство поверне до того стану в яким було, заки підняв перший Монарх своє берло-булаву.

XV.

Хто бачить сліди людини в піску, той мусить подумати: Сюди переходила людина. Таксамо хто бачить у якимсь краю лад, порядок і культуру, той мусить сказати: Тут правило колись берло Монарха. Бо нема, не було і не буде такої країни, в якій булаб культура, котрій фундаменту не поклалиб за голови Монарха. Знає се провідна верства всіх народів світа —з виїмком одного. Той дивний нарід називається

„Українці”, а його інтелігенція думає переважно, що можна будувати кам'яницю від 20-го поверха згори, без ніякого фундаменту. І тому вчить народ руйнувати свій фундамент і каже йому, що з сего „буде будова”. Се таке безпідставне, що оправдати сего ніяким чином не можна. Сипким піском і глиною був кождий народ і кожде племя, заки появилися в нім наслідственні Монархи. То вони сотворили з того піску і глини міцні, цементові будови. То вони да ли підставу культурним державам так у старім світі, як і тут, в Америці.

XVI.

Все, що тут доси написано у 15 частинках сеї статті, така правда, що про неї може своїми очима і своїми ушима і своїми пальцями та ногами переконатися кождий чоловік, кожда жінка і кожда вже думаюча дитина. Бачиш велике місто?—То знай, що перше велике місто будував Монарх. Чуєш спів з церков?—То знай, що ні того співу, ні тих церков, ні взагалі ніякої культури, достойної того імени, не булоб, якби Монархи по зразку висшої Сили, котра з хаосу сотворила світ, не сотворили були міцного порядку на землі. Якби не Вони, ті представники ладу і дисципліни, то земля булаб досі в більшій части пустинею з напів дикими людоїдами. Коли пальці твої дотикають лист, який ти одержав або одержала з далекої землі,—то знай, що той лист принесла тобі почта, котру сотворила Влада Монархів. Нема ніякої великої культурної річи, котрій підстави недалиб Монархи. Бо се представники дійсного, твердого поступу людства на землі. То вони своєю силою пхали і тягнули людство до тих висот культури, на котрих воно тепер стоїть і

вагається — чи йти даліше, чи падати вниз.

XVII.

А відкиж Монархи брали таку силу, що могли все те зробити? — Монарх — се представник народу. Сила народу се сила Монарха і навпаки. А народ має тільки тоді силу, коли має розум. Бо він дуже бідний, як дурний. А розум нерода полягає на дисципліні супроти своєї Влади. Все инше матиме кожний нарід, котрий має дисципліну — і нічого не матиме той нарід, котрий не знає послуху й дисципліни. З тої мудрости народів, що називається дисципліною, черпали Монархи силу. І нею будували все, що бачить, і чим живе людство. Часи змінилися тепер. Тому й форми правління міняються. Хаос, який тепер переживаємо, валить старі монархії. Але з того хаосу мусять повстати нові монархії, при котрих будуть представництва не „парляментарно-демократичні”, тільки представництва фахів, станів і кляс. Сей розвиток уже виразно видно в Італії й иньших краях. І горе тому народови, котрий завчасу не зрозуміє сили нової монархії. Він не вийде з хаосу й у неволі загине.

XVIII.

Неправдою і злобною видумкою руїників єсть балаканє, немовби Монархи „панували”. Вони працювали, а не „панували”. В азійській країні, що називається Мезопотамія, єсть висока скеля, на котрій оден з найстарших Монархів Світаказав вирити надпис: „Я ніколи не спав по полудни” — і написав, чому не спав: бо не мав часу на спанє по полудни. А

ті дискутанта, що закидають Монархам „панованє”, вечерами „дискутують”, а спять нераз цілими днями. Правдою єсть, що навіть найбільші Монархи не цуралися ніякої праці, але шанували працю і самі працювали. Наш Монарх Володимир Мономах знав аж кілька ремесел. Наш теперішний Гетьман знає всяку господарку від найбільшої до найменьшої, а син одинак скінчив уже інжинерію і вчиться у військовій академії. Бо правдиві Монархи у кожного народа виховуюються не на пуге дискутованє. Всі сини цїсаря Вільгельма, хоч мали найвисшу освіту, вчилися також ремесла. Так по правді виглядають ті великі „пани”.

XIX.

В переломових часах Монархи не тільки працюють, але й пишуть. За тисячу літ нашої історії 2. наші Монархи написали науку зі свого життя. Одну написав Володимир Мономах, а другу написав наш теперішний Гетьман Павло. Обидві ті науки дуже цінні і поучаючі. Нехайже ніхто з живих тепер Українців не каже: „Як же пізнати нашого Монарха?” Тільки нехай уважно перечитає його велику і спокійну науку, що напечатана у „Хліборобській Україні”. З тої науки пізнає, чому ми втратили свою державу і що довірем до своєї Правної Голови, послухом і жертвенністю ми знов свою державу здобудемо.

XX.

Розум тоді єсть розумом, коли він піддається доказам. Болючим доказом єсть те, що ми утратили нашу державу через бунт. Се доказ, який ми самі бачили і пережили. У

науці нашого Гетьмана знайде кождий, хто має розум, не оден доказ на те, як ту державу можна знов здобути. Тому читайте й поширяйте цікаву й поучаючу працю-науку Правного Гетьмана і Господаря нашої землі. Читайте, просвічуйтеся, організуйтеся, вірте і жертвуйте! Бо се значить: хотіти Своєї Держави. А хто справді хоче, той осягне.

Лист з Франції.

ЗМІСТ: Про відродженє монархізму у Франції.— Про відродженє релігійного життя Французів.— Про українську, польську й російську еміграцію у Франції.— Про значінне великої праці Липинського і про оден дуже потрібний але нездійснений плян.

I.

... Читаю тут пильно Ваш орган Січовий, підписавби я кожду Вашу думку, скажу Вам ще ось що: Я вже довго, постійно живу тут на еміграції у французській республіці. І приглядаюсь, що тут діється. А діються тут дивні річи: на очах оживає у Франції монархістична ідеологія. Переводить її мабуть найбільший з живучих письменників Франції — Шарль Моррас. Завдяки йому одному, підчеркую се: одному — монархізм, який буквально конав у Франції, нині переконане трох четвертин (скромно числячи) французької молоді, має могутну, мабуть сильнішу від большевицької, воєнну організацію, панує вже над парижською вулицею (а се багато значить!) і буде володіти Францією, коли теперішне

молоде покоління своєю чергою займе місце того, що тепер править. Моррас се такий глибокий ум, що Муссоліні поживився окрушинами Морраса. Те саме фашисти англійські, бельгійські-еспанські. Наша україн. молодь повинна вчитися по французьки вже тому, щоб могла читати прегарну і незрівнано глибоку французьку монархістичну літературу. Вона велика. Ні в якій иньшій мові нема чогось подібного, бо ніякий иньший нарід не перейшов такої школи в своїй минувшині як Французи. Коли теперішню французьку молодь можна уважати монархічною майже в цілости (університетську і середних шкіл), то з сьогочасних французьких письменників добра половина — роялісти (монархісти). Туди належать найкращі імена сьогочасної французької літератури, письменники, романісти, учені нашого покоління. Що старше — се республіканське і соціалістичне, а люде молоді й середного віку се вже монархісти. Так ото ж, як бачите з сего, Ви йдете з поступом, може й не знаючи про те, що в тім напрямі йдуть нові покоління в Європі.

II.

Зворот Вашого органу в напрямі пошани релігії, церкви та духовенства також вважаю добрим і поступовим. В сім напрямі також іде поступ в Європі. Я знаю французьке духовенство, нисше й високе. Знав я особисто й покійного кардинала Аметте'а. Знаю й тяжку історію переслідувань церкви й духовенства у Франції. Ніде в світі духовенства не переслідували так жорстоко як у Франції. Славетна Велика Революція, скасувавши церкву, гірше большевиків

вимордувала тисячі священників. Гільотинувати всіх (відрубувати їм голови—Ред.) було за довго і за нудно—отже топили їх сотками в ріках і в морі, нпр. у місті Нантес. Або складали їх живими в пивницях, буквально—мов оселедців у бочках одного на другім, верствами і так душили. Або отвирали брами парижських в'язниць, заповнених священниками, й видавали їх на знущання підюджених та роз'юшених товпі, котра виволікала їх на подвіря там розривала на кусники, грузнучи по кістки у крові. І т.п. Все те замовчують історії французької революції. А й тепер! Тутейші священники се найбідніща верства французької суспільности. Вони нічого сенько не мають. Заробляють на житте шевством, кравецтвом і т.п. А з тим усім яке нині відроджене віри й релігії у Франції! Чому французьке духовенство може так успішно боротися серед таких тяжких обставин? Легко додуматися. Тому не пишу про се.

III.

Українська (галицька й наддніпрянська) еміграція у Франції чисельно зовсім не дрібна. Але вона в найлучшій разі може викликати милосерде. Зате російська при всіх своїх хобах мусить імпонувати. Вона імпонує і Французам і Німцям. Чим? Здібністю до праці, підприємчивістю, артизмом, талантами, які вони внесли в Париж і Берлін. Славетні польські еміграції не полишили сліду, але то: сліду в життю Франції. Поляки, хоч їх тут багато і хоч вони союзники, не мають ніякого значіння ні в літературі, ні в економії, ні в журналістиці, ні в науці. Натомість Росіяне тут імпонують працею й талантами а на деяких областях життя просто

витискають своє пятно. Не думайте, що говорить з мене русофілство. Кождий може переконатися, що се правда, нехай тільки прийде сюди, хочби на кілька тижнів і побачить власними очима.

IV.

Російські монархісти організуються тут і приготовляються дуже пильно. Відбувають наради з участю генералів французьких, англійських, японських. Кажуть, що все те веде Велика Британія, котра до большевизму ставиться так, що або він або вона: бути або не бути. Признаю, що дуже боюся за нашу українську справу, при наших хаосі і нез'організованю. Желая Вам сил і витревалости в праці у напрямі гетьманським, бо ніякого иньшого напрямю серіозно брати не можна у нас. Найновіща V книга „Хліборобської України” принесла закінчене „Листів” Липинського і закінченне його статті про Варягів. Не Вам толкувати, які безпримірні в українській мові ті писання Липинського. Незабаром його „Листи” вийдуть окремо. Буде се товстий том, великий. Своім глибоким змістом і формою ті „Листи” мало будуть доступні навіть для загалу наших студентів й інтелігентів взагалі. От, лизнуть кільканайцять сторін, будуть хвалити або гудити—а основно ледви чи 10 людей перечитає. Конче треба доброї популяризації тої великої праці Липинського: без того не половина, але 999 частей на 1000 праці Липинського—змарноване добро. Читаю з великою приємністю старанно вирізьблені статті у „Січи”, нпр. про авторитет і т.п. з їх афористично короткими, передуманими реченнями і формулами. Знаю, що писати так

дуже не легко. Значно легше єсть — мняти, балакати, резонувати. Але власне так, як Ви пишете свої статті в „Січи”, треба подати українському народови працю Липинського — рівночасно розпущену і сконцентровану, без проповідницького тону, в формулах легких до зрозуміння і зятямлєня. Візьміть ся за се. І напишіть зміст праці Липинського в невеликій але й не за малій книжці, яких 200 сторін, розмістіть прозоро весь матерьял і дайте при кінци індекс головних слів („шлягвортів”) в поазбучнім порядку. Знаю, що се нелегка річ — таке зробити. Требаб іще 2—3 рази і то добре перечитати всего Липинського, перетравити його наново, додати дещо Вашого в аргументації, а дуже багато Вашого в формі й випечатати таку працю у Львові, в нашій „Політичній Бібліотеці”, котра тепер почала там виходити. А потім розширити се масово. Липинський міг би ту працю перед друком ще перечитати. Поза Вами лєдвн чи хто зробить сю роботу. А як і зробив би, то геть-геть не так.... Що Ви на се? Кладу вам се на серці. Бажаю здоровля і сил до дальшої праці та відпорности нервів супроти напасників (моя рада — не читати їх напастей) і стискаю Вашу руку. —

Примітка Редакції. Дуже щиро дякую за всі цінні й цікаві інформації, що до пляну спопуляризованя великої праці В. Липинського скажемо ось що: Се й наша мрія. Але перемінити сю мрію в діло переходить тепер наші сили: ми маємо таку масу праці над органом і перепискою організаційною, що хоч як бажалиб ще й сю важну роботу зробити, не можемо. На се треба мати бодай пів року зовсім спокійну голову від иньших занять і забезпечене життє. Бо прихапцем братися до спопуляризованя такої глибокої праці,

як Липинського — неможливо. Се праця, як слушно пишете, безпримірна в цілім нашім письменництві за тисячу літ істнованя його. Отож популяризувати її треба також безпримірно уважно й совісно: а се вимагає багато часу й великої, дуже великої праці. Чим лекше читається популярна річ, тим тяжша праця мусить бути вложена в неї. Українці мають приповідки, що того коня, котрий тягне, ще бють. Багато у нас пропадає сил тому, що нема можности, забезпечити їм спокійну працю. Але колись і ми вийдемо на лучшу дорогу.

Шаблон:PD-US-no notice

About this digital edition

This e-book comes from the online library [Wikisource](#)^[1]. This multilingual digital library, built by volunteers, is committed to developing a free accessible collection of publications of every kind: novels, poems, magazines, letters...

We distribute our books for free, starting from works not copyrighted or published under a free license. You are free to use our e-books for any purpose (including commercial exploitation), under the terms of the [Creative Commons Attribution-ShareAlike 3.0 Unported](#)^[2] license or, at your choice, those of the [GNU FDL](#)^[3].

Wikisource is constantly looking for new members. During the realization of this book, it's possible that we made some errors. You can report them at [this page](#)^[4].

The following users contributed to this book:

-
1. [↑](http://wikisource.org) <http://wikisource.org>
 2. [↑](http://www.creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0) <http://www.creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0>
 3. [↑](http://www.gnu.org/copyleft/fdl.html) <http://www.gnu.org/copyleft/fdl.html>
 4. [↑](http://wikisource.org/wiki/Wikisource:Scriptorium) <http://wikisource.org/wiki/Wikisource:Scriptorium>